

1990 онд Монгол Улсад өрнөсөн ардчилсан хөдөлгөөний үр дүнд Монгол Улсын нийгмийн байгуулал бүхэлдээ өөрчлөгдөн шинэчлэгдэж, өнөөдөр дэлхий нийтийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн хөгжил дэвшлийн голдирлоор хөгжиж байна.

Энэ бүхний эрх зүйн үндэс нь 1992 оны Монгол Улсын “Үндсэн хууль”¹-ийн үзэл санаагаар баталгаажсан бөгөөд түүний дагуу Монгол Улсын эрх зүйн тогтолцоог шинэчлэх, шинэтгэх үйл ажиллагаа эрчимтэй явагдаж байна.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд олон улсын гэрээ, конвенци, хууль тэдгээрт нийцүүлэн, цагдаагийн төв байгууллагаас гаргасан үйл ажиллагааны журам, түүнчлэн бусад эрх зүйн баримт бичгүүд нь, цагдаагийн байгууллагын эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлж, бид үүнийг цагдаагийн байгууллагын эрх зүйн орчин гэж ярьж ойлгодог болсоор багагүй хугацаа өнгөрсөн.

Монгол Улсын хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 90 гаруй хуулийн 166 гаруй зүйл, хэсгээр /зарим хууль бүхэлдээ, зарим хуулийн зүйл, хэсгийг оролцуулан/ цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн ажил, хөдөлмөрийн үйл ажиллагааг зохицуулж байна.²

1993 оноос хойш цагдаагийн төв байгууллагын даргын тушаалаар батлан мөрдүүлж ирсэн 400 гаруй журам,

ОРОН НУТГИЙН ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН НИЙТИЙН ХЭВ ЖУРАМ САХИУЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ТУЛГАМДАЖ БУЙ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Б.Баянмөнх: ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн ЦЭЗТ-ийн дэд профессор, докторант, цагдаагийн хошууч

заавруудын сул тал нь хичнээн хуульд нийцүүлэн гаргасан, ямар харилцааг зохицуулж байгаа талаар бүртгэл тооцоогүй явж ирсэн нь тэдгээрийн заавал мөрдөгдөх шинж утга, агуулга, ач холбогдлыг бууруулж, эцсийн дүндээ цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны технологи алдагдахад нөлөөлөх нэг сөрөг хүчин зүйл болж байсан.

Өнөөдөр Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, хүн амын нягтрал болон үйлдвэржилт, эдийн засгийн байдал, эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдлаас хамааран аймаг, нийслэлд Цагдаагийн газар, хэлтэс, сум, дүүрэгт Цагдаагийн хэлтэс, тасаг, хэсгийн нэг маягийн зохион байгуулалтын бүтэцтэйгээр ажиллаж байна.

Цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргээ хэрэгжүүлэх нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудлыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

1. Нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий газруудын үйл ажиллагаа зарим талаараа давхцах байдал ажиглагдаж эхэлсэн. Тухайлбал, хөдөө орон нутагт олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий тасаг, нэгж байхгүйгээс нийтийн хэв журам хамгаалах тасаг дээрхи чиг үүргийг хамтад нь гүйцэтгэж, ачаалалтай ажилладаг.

2. Зарим чиг үүргийг бусад байгууллагууд руу шилжүүлсэн боловч бодит байдал дээр хэрэгжихэд хүндрэлтэй байдал үүссэн. Тухайлбал нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын хэв журам

хамгаалах тасаг шинэ “Цагдаагийн албаны тухай хууль”-аар хорих ял эдлээд суллагдсан этгээдэд тавих захиргааны хяналтын үүрэг байхгүй, энэ чиг үүрэг нь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба руу шилжсэн боловч өнөөг хүртэл цагдаагийн хэсгийн байцаагч нар хяналтаа тавьсаар байна.

3. Хуучин дотоодын цэрэгт ажиллаж байсан бие бүрэлдэхүүн шууд олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах газарт шууд шилжин ирж, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл үүссэн. Тухайлбал, дотоодын цэрэгт ажиллаж байсан бие бүрэлдэхүүн цагдаагийн байгууллагын харъяанд шилжин ирж, зарим тохиолдолд хэв журмын албаны үүрэг гүйцэтгэх болсоноор тэдний эрх зүйн мэдлэг, ур чадвар дутагдаж, цагдаагийн албаны нэр хүнд унах нөхцөл байдал үүссэн.

4. Бусад хууль тогтоомжоор цагдаагийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүргүүд өнөөг хүртэл өөрчлөгдөөгүй хэвээрээ байгаа. Нөгөө талаар, цагдаагийн байгууллагад хуулиар хүлээлгэсэн үүргүүд дээр нэмэгдээд нутгийн захиргааны байгууллагуудын эрх бүхий албан тушаалтнуудын өгсөн үүрэг даалгавар, дүрэм журам ихээр гарах болсонтой холбоотойгоор гүйцэтгэж байгаа үүргийн цар хүрээ тодорхой хэмжээгээр тогтвортой байгаа мэт боловч хуучин хэвэндээ байна гэж үзэх үндэстэй юм.

Нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллага нь 2013 онд шинэчлэн батлагдсан “Цагдаагийн албаны тухай хууль”³-д нутгийн өөрөө удирдах байгууллагатай хамтран ажиллах чиглэлээр дараах хэм хэмжээг тусгасан байдаг байна.

¹ Төрийн мэдээлэл. 1992. №1

² Монгол улсын Хууль зүйн яам, Хууль сахиулахын их сургууль, Цагдаагийн Ерөнхий газар. “Цагдаагийн алба хаагчийн ёсзүй, үйл ажиллагааны орчин, түүний шинэчлэл”. Судалгааны тайлан. УБ., 2013. 36. дахь талд.

³ Төрийн мэдээлэл. 2013. №29

Тухайлбал:

• 13.5.5-д зааснаар, нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүрэг бүхий нэгж нь “нутгийн захиргааны болон төрийн бус байгууллагаас зохион явуулж байгаа гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах” үүргийг хүлээдэг байна. Энэ нь нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллага нутгийн захиргааны байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааны нэг хэлбэр, эрх зүйн үндэс болж байгаа бөгөөд нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллага нь нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас зохион байгуулж буй гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр явуулж буй олон төрөл ажилд мэргэжил арга зүйн зөвлөлгөө өгч, мэргэжлийн удирдлагаар хангадаг байна.

• 19.6. Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь хууль тогтоомжид заасан эрх хэмжээнийхээ хүрээнд, хариуцсан нутаг дэвсгэртээ нийтээр дагаж мөрдөх журам тогтоож, түүний хэрэгжилтийг хангуулахыг, тухайн нутаг дэвсгэр харьяалах цагдаагийн байгууллагад хуулиар хүлээсэн үүргийнх нь хүрээнд даалгаж болно.

• 19.7. Засгийн газар болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засаг даргаас цагдаагийн байгууллагыг удирдах талаар энэ хууль болон бусад хууль тогтоомжид заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Эдгээр зүйл заалтууд нь, нутгийн удирдлагын байгууллагаас цагдаагийн байгууллагад үүрэг даалгавар өгч, биелэлтэнд нь хяналт тавих эх үндсийг нь тавьж өгсөн байна.

Гэвч нутгийн захиргааны байгууллагаас нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагад эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хүлээлгэж байгаа зарим үүрэг даалгавар нь, цагдаагийн байгууллагад хуулиар хүлээсэн үүргийнх нь хүрээнээс гадуур үүрэг даалгавар өгөх явдал

гарсаар байгаа нь нийтийн хэв журам сахиулах үйл ажиллагаанд тодорхой хэмжээгээр хүндрэлийг бий болгож байна.

Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагад эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хүлээлгэж байгаа зарим үүрэг даалгавар нь цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн үүргээс гадуур, үл харьяалах шинжийг агуулж байна. Тухайлбал Налайх дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын Тэргүүлэгчдийн даргаас цагдаагийн хэлтсийн даргад гаргасан хүсэлтийг онцлон авч үзэж болох байна.

“Албан хүсэлтийн тухай

Дүүргийн хэмжээнд 1 жилд 500-аад хүн нохойд уруулж, сэтгэл санааны болон эд хөрөнгийн хохирол амсч улмаар галзуу өвчин тусах аюул тулгардаг.

Гэтэл, энэ талаарх хууль тогтоомжийн хэрэгжилт хангалтгүй, нохойгоо уядаггүй айл өрхөд хариуцлага тооцдоггүй, нохойнд хазуулж хохирсон хүн бүхий л эрсдэлээ өөрөө үүрч олон хоног халуурч өвдөж шаналж байхад нохойны эзэн нь “Хохь чинь” гээд гэдийг суудаг байдлыг таслан зогсоох цаг болжээ. Саяхан дүүргийн 1 дүгээр хорооны Баянзүрхийн 1-ийн 633 тоотын айл нь 10-аад нохойтой, нохой нь хүн хазаж шархдуулсан боловч эзэд нь огт тоохгүй, хашааныхаа хаалгыг ч хаадаггүй хэвээр байна.

Энэ мэт нохойнд хазуулж уруулсан хүмүүсийн гомдол байнга ирдэг боловч Цагдаагийн байгууллагын зүгээс дорвитой хийсэн ажилгүй явж ирсэн байдалд дүгнэлт хийхийг хүсч, дараах хүсэлтийг илгээж байна.

Үүнд: Иргэдийг нохойнд уруулахаас хамгаалах ажил өрнүүлж, нохойгоо уядаггүй айл өрхийн судалгаа хийж, иргэний үүргээ биелүүлдэггүй иргэнд хариуцлага тооцон ажиллаж дүнг дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн хуралдаанд

танилцуулна уу.

Дүүргийн Засаг дарга санаачлага гарган нохой устгах цэг байгуулж иргэдийн хүсэлтийн дагуу тодорхой ажлууд эхэлж байгааг та бүхэн дэмжиж иргэдийг нохойны аюулаас салгах ажил өрнүүлэхийг хүсье”⁴ гэсэн албан хүсэлт байна.

Гудамж талбай, олон нийтийн газраар эзэнгүй явж байгаа олон нохойг цагдаагийн алба хаагч хэрхэн яаж хяналт тавьж, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах талаар тусгайлсан үүрэг байхгүйг онцлон хэлж болохоор байна.

Түүнээс гадна, Цагдаагийн төв байгууллага болон нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын удирдлагаас өгч байгаа үүрэг, чиглэл, тушаалууд зарим талаараа үндсэн чиг үүргээс гажсан үүрэг чиглэл өгөх явдал байсаар байна.

Тухайлбал, Нийслэлийн цагдаагийн газрын даргын 2014 оны 01-р сарын 07-ны өдрийн 14/24 тоот албан бичгээр ирүүлсэн үүргийн 2 заалт байна. Уг албан тоотод заагдсан үүргүүдээс

- Нийслэлийн Мэргэжлийн хяналтын газар, Онцгой байдлын газартай хамтран шатамтгай бодис, хийн түлшхэрэглэдэг орон сууцны нэгдүгээр болон суурин давхарт нийтийн хоолны зориулалтаар үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын газ болон хийн баллоны байрлуулалт, ашиглалтын байдалд хяналт шалгалт хийж, дүнг танилцуулах;

- Баригдаж буй барилгуудад гэмт хэрэг, зөрчил давтагдан гарсаар байна. Иймд барилга, байгууламж барих үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын удирдлагуудад хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны журмыг мөрдөж ажиллах талаар албан мэдэгдэл өгч хариуг авч ажилла гэсэн 2 үүрэг даалгаврыг онцгойлон авч

⁴ Налайх дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга А.Ганболдын 2014 оны 3-р сарын 24-ны өдрийн 1/41 тоот албан хүсэлт болно.

үзэж байна.

Энэхүү үүрэг даалгаврууд нь цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн үүргийн хүрээнд хийж гүйцэтгэх ажил биш, харин мэргэжлийн хяналтын газрын ажил үүргийн хуваарьт багтах ажил бөгөөд энэ нь нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам сахиулах үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх ажилд ачаалал өгч байна гэж үзэж болохоор байна.

Түүнчлэн Нийтийн хэв журам хамгаалах газрын дарга 2014 оны 01 дүгээр 28-ны өдөр, орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтэс, хэсгийн дарга нарт дараах үүрэг чиглэл өгч эргэж танилцуулахаар болсон байна. Тухайлбал уг чиг үүргийн:

1. Чоно, нохойд ноцуулсан өвчтөний талаарх мэдээллийг хүлээн авсан бол хүн эмнэлгийн байгууллагад яаралтай мэдэгдэж, хүн хүчийг дайчлан галзуурсан нохой, чоно, үнэгийг олж, устгах арга хэмжээг цаг алдалгүй авч, хэрэгжүүлэх;

2. Хот суурин газарт харъяалах эзэнгүй золбин нохой, муурыг устгах ажлыг зохион байгуулах;

Галзуурсан чоно, нохой, мал амьтан устгах гэсэн үүргийг цагдаагийн байгууллагад өгөхгүй байх, харин тусгайлсан чиг үүрэг

бүхий мэргэжлийн байгууллагад нь өгч байх асуудлыг нухацтай авч үзэх цаг болж гэж судлаачын хувьд үзэж байна.

Түүнээс гадна, цагдаагийн байгууллагын ажил үүрэгт огт хамааралгүй үүрэг чиглэлийг нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллага, түүний удирдлагаас өгөх явдал байсаар байгаа нь, цагдаагийн байгууллагын үндсэн чиг үүрэг болох гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргээ зохих түвшинд хэрэгжүүлэхэд багагүй хүндрэл бэрхшээлийг бий болгож байна.

Дүгнэлт: Нутаг дэвсгэрийн Цагдаагийн байгууллагын нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлэх явцад, тулгамдаж буй хүндрэл бэрхшээл нилээдгүй байдаг нь энэхүү судалгааны ажлаар тогтоогдож байна. Тухайлбал нийтийн хэв журам, олон нийтийн хэв журам хамгаалах албадын төдийгүй бусад тэс өөр үүрэг чиглэл хариуцдаг агентлаг байгууллагуудын үйл ажиллагаатай давхардал бий болдог, үүнийг зохицуулсан эрх зүйн зохицуулалт учир дутагдалтай, үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалтанд ч давхардал үүсдэг, хоёр албаны үйл ажиллагааны хамрах хүрээг тогтоож өгсөн боловч бодит

байдал дээр төдийлөн хэрэгжиж чаддаггүй байна.

Тиймээс нутаг дэвсгэрийн Цагдаагийн байгууллагын чиг үүргээ хэрэгжүүлэх явцад тулгарч буй хүндрэл бэрхшээлийг шийдвэрлэх гарцыг дараах байдлаар тогтоох боломжтой гэж судлаачын хувьд үзэж дараах саналыг дэвшүүлж байна.

Үүнд: Нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн албадын үйл ажиллагааны хамрах хүрээг нарийвчлан тогтоох;

Нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтыг чиг үүрэгтэй уялдуулан дахин шинэчлэх;

Нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагад өгч байгаа үүрэг даалгаврыг, эх сурвалжаас нь хамааран ангилан, дүн шинжилгээ хийж, удирдлагын түвшинд асуудлыг авч үзэж, үндсэн чиг үүрэгт үл хамаарах өгөгдсөн үүргүүдийг зааглан авч үзэх;

Нутгийн захиргааны байгууллагын удирдлагад цагдаагийн байгууллагын үндсэн чиг үүргийн онцлог шинж, учир холбогдлыг тайлбарлан таниулах замаар нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагад өгч байгаа үүрэг даалгаврын заагийг нарийвчлан тодорхойлж өгөх

